

**Академія педагогічних наук України
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського**

ІСТОРІЯ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

Білоус Валентина Степанівна

**Бібліотека Вінницького державного
педагогічного університету ім. М. М.
Коцюбинського: стратегія розвитку**

Модернізація вищої освіти на шляху до європейської світової інтеграції, відкритого інформаційного суспільства зумовлює потребу в інтенсивних змінах у роботі бібліотеки вищого навчального закладу. У підвищенні ефективності освіти та науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в європейське співтовариство значну роль відіграє бібліотека. Розроблення стратегії розвитку бібліотеки вищої школи розпочинається з визначення її місії, головної мети та функцій. Для реалізації в сучасних умовах основних функцій бібліотеки вищого навчального закладу потрібно трансформувати її діяльність на основі використання можливостей новітніх технологій.

Нині головним у роботі бібліотеки є модернізація змісту її діяльності. Життя вимагає професійного, стратегічного бачення організації розвитку бібліотечної справи, нових ідей, планів і конкретної повсякденної роботи з популяризації літератури та забезпечення нею навчально-виховного процесу і науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі.

Для забезпечення багатоаспектності інформаційних потреб (ІП) користувачів потрібно розробити і реалізувати ефективну стратегію трансформації бібліотеки вищого навчального закладу.

У теорії управління бібліотекою під стратегією розуміють систему довгострокових цілей і поточних завдань, а також комплекс дій і розподіл матеріальних, кадрових та інформаційних ресурсів, потрібних для досягнення поставленої мети.

Головними компонентами місії книгозбірні є її відповідність реформуванню вищої освіти в Україні та структурі і змісту ІП користувачів.

Місія бібліотеки вищої школи пов'язана з її входженням до структури ВНЗ і системи комунікацій, що склалася в навчальному закладі, підпорядковується завданню комплексного задоволення ІП користувачів.

Еволюція місії бібліотеки, спричинена посиленням комунікативних процесів у суспільстві, змінами в характері поширення знань через світові та віртуальні засоби, диктує зміну пріоритетів у бібліотечній діяльності.

На основі викладеного, згідно з Положенням про бібліотеку ВДПУ ім. М. М. Коцюбинського, визначено місію бібліотеки нашого педагогічного університету - сприяння навчально-виховному процесу та науково-дослідницькій роботі ВНЗ, підготовці висококваліфікованих спеціалістів і гуманізації освіти, забезпечення доступності документів, інформації, знань

для ефективного розвитку освітньої та наукової діяльності вищого навчального закладу на основі максимально повного, якісного та оперативного бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування студентів, аспірантів, професорсько-викладацького складу, співробітників Університету відповідно до їхніх інформаційних запитів. Ця місія розглядається як головна функція, що визначає мету діяльності бібліотеки педагогічного університету. Вона дає змогу книгозбірні вищого навчального закладу стати стрижневим компонентом якісно нової системи освіти, що характеризується поєднанням глобального і національного, безперервністю, гнучкістю, відкритістю, можливістю дистанційного навчання.

Бібліотека ВДПУ ім. М. Коцюбинського заснована в 1913 р. як структурний підрозділ Учительського інституту. У 1914 р. її книжковий фонд становив 2032 примірники.

У зв'язку з реорганізацією навчального закладу назва бібліотеки змінювалася: 1920 р. - бібліотека Інституту народної освіти, 1930 р. - бібліотека Інституту соціального виховання, 1933 р. - бібліотека Педагогічного інституту. Сучасну назву присвоєно у

1998 р.

Нині у структурі книгозбірні 6 відділів (обслуговування навчальною та методичною літературою; обслуговування науковою та художньою літературою; довідково-бібліографічний, комплектування та наукової обробки літератури, книгозберігання, комп'ютеризації та експлуатаційно-технічного обслуговування бібліотечних процесів). До послуг користувачів два абонементи і п'ять читальних залів на 500 місць (загальна читальна зала, читальна зала психолого-педагогічних наук, періодичних видань, навчально-методичної літератури, музично-педагогічного факультету). Активно використовуємо можливості міжбібліотечного абонементу (МБА), завдяки чому одержуємо близько 400 документів за рік. Бібліотечний фонд є універсальним, загальна кількість становить 514 000 примірників, зокрема 217 000 наукових видань, 230 000 навчальної та навчально-методичної літератури, понад 19 000 довідкових видань. Книгозбірня комплектується літературою з педагогіки, психології. У фонді зберігається 1300 рідкісних видань

(XVIII, XIX ст.). Крім книжок, періодичних видань, брошур, фонд активно поповнюється ілюстративними, картографічними, нотними виданнями та на магнітних носіях.

До послуг користувачів бібліотеки систематичний і два абеткових каталоги, 18 картотек (Систематична картотека статей; Календар знаменних і пам'ятних дат; Праці викладачів Університету; Картотека державних премій; Картотека цитат; Картотека авторефератів і дисертацій; Картотека нових надходжень; Картотека художніх творів; Картотека забезпеченості навчальною літературою та ін.).

Книгозбірня обслуговує понад 39 000 користувачів (596 000 відвідувань за рік), середньорічна книговидача - понад 900 000 примірників.

У бібліотеці здійснюють системне, планомірне комплектування фондів, забезпечують їх організацію та зберігання; створюють умови для високопродуктивної роботи на абонементних та в читальних залах; налагоджено інформаційно-довідкове обслуговування користувачів.

Головними пріоритетами роботи книгозбірні є забезпечення користувачів джерелами інформації, формування фонду як традиційними (методична література, підручники, посібники, широкий спектр наукової та довідково-енциклопедичної літератури, фахова періодична преса тощо), так і на електронних носіях (CD-ROM, електронні навчальні курси, електронні підручники); застосування традиційних і прогресивних бібліотечних форм та методів пропагування літератури; висока культура обслуговування читачів.

Традиційно до нового навчального року відділи обслуговування бібліотеки проводять комплекс заходів щодо масової і групової видачі навчальної літератури студентам усіх форм навчання.

Відповідно до вимог часу плануємо перейти від традиційних форм до комплексного бібліотечно-інформаційного обслуговування з використанням засобів автоматизації.

Пріоритетними завданнями довідково-бібліографічного відділу є: популяризація бібліотечно-бібліографічних знань; удосконалення довідкового апарату бібліотеки; підвищення якості бібліографічного та довідково-інформаційного обслуговування користувачів; упровадження

сучасних інформаційних технологій; ухвалення до корпоративної системи інформації та документації.

Бібліографічна та довідково-інформаційна робота книгозбірні спрямована на створення раціональної системи інформаційно-бібліотечного забезпечення діяльності Університету.

З метою популяризації бібліотечно-бібліографічних знань і підвищення якості бібліографічного та інформаційного обслуговування працівники відділу проводять дні бібліографії, дні кафедри, дні дипломника; інформують професорсько-викладацький склад університету та адміністрацію про систему вибіркового поширення інформації на теми «Проблеми вищої школи», «Виховання студентської молоді», «Розвиток української та зарубіжної культури». Бібліотека здійснює видавничу діяльність. Протягом останніх років видано покажчики «Самостійна робота студентів», «Поза-класна робота в школі», «За здоровий спосіб життя», «Наукові праці викладачів ВДПУ імені Михайла Коцюбинського», «А. М. Подолинний. До 60-річчя від дня народження». Реалізації головних завдань книгозбірні сприяє культурно-просвітницька робота. У бібліотеці застосовують різноманітні методи і форми пропагування літератури: книжково-ілюстративні виставки, бібліографічні огляди, перегляди літератури, групові та індивідуальні бесіди, презентації книжок, «круглі столи», зустрічі з цікавими людьми тощо. Зроблено перші кроки на шляху створення електронної бібліотеки (ЕБ) Університету. Сьогодні перед бібліотекою поставлено завдання кардинально вдосконалити інформаційне забезпечення, досягти якісно нового рівня в обслуговуванні студентів і викладачів як традиційними, так і новітніми інформаційними продуктами та послугами.

Завдання бібліотеки - якнайповніше розкрити зміст наявних ресурсів створенням бібліографічних баз даних, каталогів і картотек, що значно скоротять користувачам час для одержання інформації. Новітні інформаційні технології розширюють можливості отримання різнопланової інформації.

Для впровадження нових комп'ютерних технологій у 2002 р. придбано автоматизоване програмне забезпечення ІРБІС. 2002 р. можна вважати початком упровадження комп'ютеризації, нових інформаційних технологій у бібліотеці ВДПУ ім. М. Коцюбинського, початком створення ЕБ. Організацію електронного каталога розпочато в 2004 році. Цього ж року створено відділ комп'ютеризації та експлуатаційно-технічного

обслуговування бібліотечних процесів. Протягом 2004 р. створили та поповнили бази даних «Нових надходжень», «Аналітичних описів статей», «Наукові праці викладачів ВДПУ імені Михайла Коцюбинського», «Періодичних видань», «Компакт-дисків». Освоєно програми АРМ «Каталогізатор», «Комплектатор», частково - «Читач», «Книговидача».

Із 2005 р. бібліотека - учасник Центрального корпоративного каталога бібліотек України (ЦУКК), до якого входять книгозбірні Вінниці, Кіровограда, Чернівців, Хмельницького та Регіонального корпоративного каталогу (РКК). Це дає змогу значно прискорити процеси бібліографічного оброблення документів, виключити процеси дублювання, удосконалити інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів бібліотек для аналітичного розписування періодичних видань. Створення нових інформаційних продуктів та організація доступу до них упровадженням інформатизації в бібліотеці - наступний пріоритетний напрям діяльності книгозбірні. Для майбутніх її користувачів створюють гіпертекстовий файл презентацій та блок-схему проходження документа в програмному комплексі ІРБІС. За рішенням Ученої ради Університету на базі навчальної лабораторії організовано навчання для групи бібліотечних працівників (з відділу комплектування та наукової обробки літератури і довідково-бібліографічного відділу, що займаються створенням ЕК).

Книгозбірня прийняла «Програму розвитку діяльності бібліотеки ВДПУ ім. М. М. Коцюбинського на 2005-2010 рр.», де йдеться про головну стратегію створення електронної бібліотеки, що передбачає впровадження в бібліотечні процеси автоматизованої програми ІРБІС; засвоєння програм АРМ «Комплектатор», «Каталогізатор», «Читач», «Книговидача»; створення локальної мережі ПК у бібліотеці; використання Інтернет-технологій.

Мета програми - створити умови для становлення бібліотеки як головного науково-інформаційного центру Університету, розвитку її діяльності на основі впровадження сучасних інформаційних технологій, комп'ютерної та телекомунікаційної техніки.

Розроблення та реалізація програми сприятимуть удосконаленню і закріпленню головних функцій науково-інформаційного забезпечення інформаційної системи Університету, зокрема бібліотечно-бібліографічного забезпечення аналітичною інформацією, створенню можливостей доступу до них широкого загалу користувачів, а також оперативності та підвищенню якості інформаційного, бібліотечно-

бібліографічного обслуговування, наданню методичних консультацій із усіх питань, перспективній модернізації бібліотеки, що задовольняла б сучасні вимоги за структурно-функціональними та фізичними характеристиками.

Завдання програми:

- **перевести в електронну форму каталоги бібліотеки (ретро-конверсія фонду);**
- **створити нові інформаційні продукти, власні електронні бази даних та організувати доступ до них;**
- **створити автоматизовані робочі місця для користувачів інформації;**
- **здійснити корпоративну каталогізацію, організувати наповнення корпоративних баз і банків даних як засобу інтеграції інформаційних ресурсів бібліотек та створити інтегровану довідково-пошукову систему розкриття змісту сукупних фондів бібліотек;**
- **розвивати систему науково-інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, формувати бази даних із пріоритетних напрямів цієї діяльності в Університеті;**
- **упроваджувати телекомунікаційні засоби поширення інформації, глобальні комп'ютерні мережі в бібліотеці для забезпечення дистанційного навчання студентів.**

Книгозбірня рухається в напрямі створення електронної бібліотеки. Зроблено перші нелегкі кроки на шляху адаптації до вимог електронного середовища та методично-нормативної бази для бібліотечно-технологічних процесів.

Колектив бібліотеки повинен ще багато зробити для створення електронної бібліотеки, щоб підтримувати імідж сучасної інформаційної установи. Формуються службові БД, створюється ЕК. Ефективно використовуючи унікальний бібліотечний фонд, опановуючи інноваційні ідеї, упроваджуючи новітні технології, створюючи нову інфраструктуру інформаційного обслуговування для надання доступу до джерел інформації з використанням сучасних електронних технологій, колектив бібліотеки планує і надалі забезпечувати бібліотечно-інформаційне обслуговування освітян на різних етапах діяльності: у процесі навчання, практики, підвищення кваліфікації, наукових досліджень.

Зростає роль бібліотеки в інформаційному забезпеченні навчально-виховного процесу, вдосконалюється її діяльність із застосуванням

сучасних технологій. Запровадження новітніх комп'ютерних технологій є важливим чинником поліпшення діяльності книгозбірні: обслуговування користувачів через електронний каталог, тематичні бази даних, робота з текстами, сканером, надання в користування CD-ROM.

Нові інформаційні технології відкривають небачені перспективи. Бібліотека не тільки повинна, а й зобов'язана впроваджувати комп'ютерні технології, бути «технічно привабливою» для користувача.

Інтенсифікація роботи книгозбірні за допомогою інформаційно-комп'ютерних засобів, оптимізація форм і методів бібліотечної діяльності можливі лише за умови підтримки бібліотеки адміністрацією Університету.

Модернізація бібліотечних процесів, упровадження нових напрямів і технологій потребують зміцнення матеріальної бази.

Сподіваємося, що в недалекому майбутньому бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського матиме всі необхідні технічні ресурси, щоб якісно обслуговувати користувача, відповідатиме вимогам бібліотеки сучасного вищого навчального закладу.

Опубліковано:

Історія освітянських бібліотек України : збірник / Академія педагогічних наук України, ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2006

© В. С Білоус, 2006